

Bölüm 4

Cinsiyet, Irk ve Eğitimde Fırsat Eşitliğine Ulaşma Çabaları

Bireylerin toplumdaki ve eğitim sistemindeki konumları; ırk, cinsiyet ve ait oldukları toplumsal sınıftan etkilenmektedir. Bu etmenler, toplumsal katmanlaşma sürecinde önemli bir rol oynadıklarından, sistemin dinamiklerini bunları göz önünde bulundurmadan anlayamayız.

Cinsiyet ve Eğitimde Fırsat Eşitliği

Doğumla başlayan sosyalleşme sürecinde, kızlar ve erkekler çevrelerinden cinsiyetlerine uyan davranış biçimlerini öğrenirler. Büyüklerin davranışları, oyuncaklar, ders kitapları çocuklara nasıl davranmaları gerektiğini aktarmada oldukça belirleyiciler. Ülkemizde kadınlarımızın önemli bir bölümünün, "ev hanımı" olarak, ev işleriyle ilgilenmeyi, çocuklara bakmayı ve kocalarını mutlu etmeyi kendilerinin "doğal" ve tek işleri olarak görmeleri, hatta kocanın karısını dövmesini bile, birçok erkek gibi, erkeğin "doğal" haklarından sayabilmeleri, küçük yaşlardan başlayarak erkek ve kızlarımızı, cinsiyetlerine uygun davranışları öğretme konusunda ne kadar sıkı yetiştirdiğimizin bir göstergesi. 1990 nüfus sayımına göre ülkemizdeki erkeklerin %88,8'i, kadınlarımızın ise %72,0'si okur-yazardır.¹ Aradaki farkı, toplumumuzda erkek ve kadınlara biçilen farklı rollerle açıklayabiliriz. Ama bu farkın gittikçe azaldığını ve her iki cinsiyetin okur-yazarlık oranlarının sürekli yükseldiğini de belirtmek gerek.

Okullardaki idari ve akademik yapılara bakıldığında, ilkokullardan üniversitelere doğru kadınların oranını azaldığı görülüyor. Özellikle idari kadrolarda bu fark çok daha belirgin. Okullarda öğretmenlerin öğrencilerinden bekledikleri davranışlarla öğrencilerin cinsiyetleri arasında sıkı bir ilişki var. Erkeklere daha disiplinli davranılsa da, öğretmenler erkek öğrencilere karşı daha ilgililer ve onlarla daha çok zaman geçiriyorlar. Toplumun cinsiyetlere yönelik beklentileri öğrencilerin seçtikleri dersleri, başarı ve başarısızlığa bakışlarının etkiliyor. Özellikler kız öğrenciler, başarısızlık kadar başarıdan da çekiniyor. Eğitiminin başlarında kız öğrenciler erkeklerden daha başarılı olsalar da, meslek seçiminde, iş dünyasındaki cinsiyetler konusundaki önyargılara uygun davranarak kariyerlerini planlıyorlar.

Sayısal derslerde başarıda görülen cinsiyetler arasındaki farklar, öğrencilerin mesleki geleceklerini göz önünde bulundurmalarıyla ilişkili. Matematik ve matematik bilgisinin gerektiği dersleri daha çok erkekler yeğliyor. Bunu, kızların teknik bilgi ağırlıklı mesleklere yönelmede gösterdikleri çekingengenliğe bağlayabiliriz. Bu çekingengenlik de gene toplumun

¹ Kongar, Emre, 21. Yüzyılda Türkiye, Remzi Kitabevi, 1999, İstanbul, s.532

cinsiyet-meslek ilişkisine yönelik önyargı ve beklentilerden kaynaklanıyor.

Cinsiyetler arasındaki farkları biyolojik olarak açıklamaya çalışan araştırmaların geçerliliği, çevresel etmenleri göz önünde bulundurmadıklarından sorgulanabilir olsalar da, erkeklerin 3 boyutlu ve matematiksel düşünmede, kızların ise konuşmaya dayalı becerilerde beyinlerini karşı cinse göre daha etkin kullandıklarını gösteren çalışmalar bulunmakta.

Öğretmen eğitiminde cinsiyet ayrımı konusu üzerinde durmak, derslerde ve ders dışı konularda cinsiyet ayrımını kaldıracak düzenlemelerde bulunmak, kitle iletişim araçlarını kullanarak toplumda cinsiyetlere göre farklılaşan beklentileri ve önyargıları azaltmaya çalışmak, cinsiyet ayrımına karşı yapılabilecek eğitsel çalışmalar arasında sayılabilir.

Eğitimde Fırsat Eşitsizliğini Düzeltme Çabaları

ABD’de yapılan kapsamlı bir araştırma Amerikan toplumundaki azınlık gruplarından öğrencilerin, eğitimin her düzeyinde beyaz öğrencilere göre daha başarısız olduğunu ortaya koyuyor. Çalışmanın önemli yanı, bunun nedenlerini okul dışında, öğrencilerin ailelerinin sosyoekonomik durumuna ve diğer bununla ilgili çevresel etmenlere bağlaması. Araştırmacının çözüm önerisi, farklı ırktan ve sosyoekonomik sınıftan öğrencilerin aynı okullarda okumaları.

Başka bir araştırma, eğitim sistemindeki iyileştirmelerin, bireylerin gelecekteki konumlarını düzeltme konusunda önemli bir katkısının olmayacağını, yetişkinler arasındaki farkların süreceğini öne sürüyor. Araştırmanın tepki çeken yanı, eğitimin bireylerin sosyoekonomik statülerini etkilemede etkisinin olmadığını iddia etmesi. Bu araştırmacının önerisi, eşitlikçi bir topluma ulaşmak için eğitim sisteminin değil, ekonomik yapının daha toplumcu olacak şekilde dönüştürülmesi gerektiği.

ABD’de okullardaki ırk ayrımını kaldırmak için alınan kararlardan biri otobüsle taşımacılık aracılığıyla farklı azınlık gruplarından öğrencileri aynı okullarda okutmak. Türkiye’de eğitimde fırsat eşitliği dendiğinde akla önce sınıfsal farklılıklar, kent-kırsal ayrımı ve kız-erkek ayrımı geliyor. Ülkemizdeki doğu-batı ayrımı bu 3 tür ayrımı da bir yere kadar temsil eden daha genel bir ayrım.

ABD’deki farklı ırklardan öğrencileri beraber okutma girişimine gelen eleştirilerden bazıları şunlar: sosyoekonomik farklılıklardan kaynaklanan zenci öğrencilerdeki özgüven eksikliği, zenci öğrencilerin akademik başarılarında önemli bir farklılığa yol açmaması. Gözlemler bu ikinci eleştiriye doğrulamıyor. Ama beyaz ailelerin, zenci ailelerin yoğun olduğu bölgelerden uzaklaşmaya başlamaları, yeni bir ayrışmanın doğmasına yol açıyor.

Entegrasyon Çabaları

İrk ayrımını kaldırmak için yapılan ortak okul uygulamasından farklı olarak (*desegregation*), entegrasyon farklı azın-

lık gruplarından öğrenciler arasındaki ilişkileri geliştirmek için yapılan çabaları kapsıyor. Zorunlu eğitim, rehberlik ve danışmanlık programları, iki dilde eğitim, erken çocukluk eğitimi gibi uygulamalar bu amaca yönelik çalışmalar arasında sayılabilir.

Ülkemizde eğitimde fırsat eşitsizliği sorunuyla başa çıkabilmek için, sadece eğitim sistemini değil, toplumsal yapıyı bir bütün olarak ele almak gerekir. Çünkü gelişmekte olan ülkelerde herhangi bir toplumsal kurumda görülen sorunlar, toplumsal yapının diğer unsurlarıyla yakından ilişkili. Bugünkü siyasal, ekonomik ve kültürel sorunlarımızın bir yansımasıdır eğitim sistemimizin sorunları ve ancak toplu bir çözüm projesinin bir parçası olarak görülebilir. Sosyoekonomik sorunlarımızın çözümünü hep eğitim sistemimizdeki bozuklukların bir sonucu olarak görürüz ama aslında bu sorunlar neden değil sonuçlardır. Temel sorunun ne olduğunu belirlemek her zaman çok zor olmaktadır. Ama günümüzde sosyal bilimlerin eriştiği düzey, bize içinde yaşadığımız dünyayı büyük ölçüde anlama olanağı veriyor. Artık teknolojinin ve buna bağlı olarak da üretim şekillerinin gelişmesinin, toplumsal yapının şekillenmesinde daha etkili olduğunu biliyoruz. Bu tespit sorunların çözümüne bizi biraz daha yaklaştırmış oluyor. Olaya ekonomi ağırlıklı bir çerçeveden bakıldığında gelir dağılımındaki çok büyük eşitsizliklerin ve bunu körükleyen hızlı nüfus artışının önüne geçilmesi gereken öncelikli sorunlar olduğu görülüyor.

Çağdaş Kayra Akman
9902929